

Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ὁ μόνος ἱστορικός, ἐκ τῶν μεγάλων ἱστορικῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, τοῦ ἀποκληθέντος αἰῶνος τῶν ἱστορικῶν, ὅστις ἐπραγματεύθη τὴν ἱστορίαν τῆς *Κυρίως Ἑλλάδος*, δηλαδή τῆς Ἑλλάδος τῆς ἐκτεινομένης πρὸς νότον τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Καμβουνίων ὁρέων, ὡς ἐστίας καὶ κέντρου τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐντὸς τῆς ὅλης βυζαντινῆς ἱστορίας, ἦτο ὁ Gustav Hertzberg. Ἐκτοτε μέχρι σήμερον οὐδεὶς ἄλλος ἱστορικός ἐπανέλαβε τὴν προσπάθειαν ἐκείνου. Ἀλλ' οὔτε αὐτὸς ὁ Hertzberg, οὔτε ὁ μεταφράστης τοῦ ἔργου τούτου, τοῦ ἐπιγραφομένου «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀρχαίου βίου μέχρι σήμερον» εἰς τόμους τέσσαρας, καθηγητῆς Παῦλος Καρολίδης, ἡρμήνευσαν διατί ἡ *Κυρίως Ἑλλάς*¹ ἐντὸς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς αἰῶνας, εἶχε περιέλθει κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἀφάνειαν.

Οὕτως ὁ μὲν Παῦλος Καρολίδης, Αὐτόθι, Τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις, 1906, σ. 10 ἔ. λέγει «καθ' ὃν χρόνον κέντρον ἐκπάγλως λαμπρὸν τοῦ ἑλληνισμοῦ καθίσταται τὸ Βυζάντιον, πᾶσα ἡ ἡθικὴ καὶ πνευματικὴ καὶ δὴ καὶ ὕλική δύναμις τοῦ ἑλληνισμοῦ μεθίσταται ἀπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἀσιατικὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τοῦ 5' μέχρι τοῦ ΙΑ' μ.Χ. αἰῶνος ἡ εὐρωπαϊκὴ Ἑλλάς, καὶ μάλιστα αἱ *κυρίως ἑλληνικαὶ χῶραι*, περιέρχονται τὸ πλεῖστον εἰς ἀφάνειαν, εἰς μεγάλην δὲ περιστάνται, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ὕλικὴν καὶ ἡθικὴν ἀδυναμίαν· καὶ ἐκ τοῦ Βυζαντίου, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκ τῆς ἀσιατικῆς Ἑλλάδος, ἀρῶνται τὴν ὕλικὴν καὶ ἡθικὴν δύναμιν τῆς συντηρήσεως αὐτῶν». Ἀλλὰ διατί αἱ χῶραι τῆς *Κυρίως Ἑλλάδος* περιέρχονται εἰς ἀφάνειαν, κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς αἰῶνας, δὲν λέγεται. Αὐτὸς ὁ Hertzberg ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, τόμ. Γ', σ. 504, μετάφρ. Π. Καρολίδου, λέγει. «Μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἀλαρίχου... τὰ γεγονότα (ἀπὸ τοῦ τετάρτου μ.Χ. αἰῶνος) ἐμαρτύρουν ὅτι ἡ ἀρχαία ἀμι-

¹ Ἐς σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ὁ Ἕλληνας ἱστορικός Κων. Παπαρηγόπουλος, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐκδ. Δ', τόμ. Γ', σ. 1 ὀνομάζει *Κυρίως Ἑλλάδα* τὴν ἐκτεινομένην πρὸς νότον τῶν Θερμοπυλῶν. Ἀλλ' ἰδὲ Δικαιάρχου Περὶ ἡγήσειον Ἑλλάδος, ἐν Geogr. Graeci minor, ἐκδ. Müller, Τόμ. Α', σ. 103. Βλ. καὶ Διονυσίου Ἀναγραφῆν, Αὐτόθι. σ. 239.

γῆς ἑλληνικὴ φυλὴ ὑφίστατο ἔτι βιοῦσα ἀπλῶς βίον *ἐπαρχιακὸν* μέχρι τῶν ἀρχῶν τῶν μεγάλων σλαβικῶν μεταναστεύσεων... Ἡ Ἑλλάς ὑφίσταται ἔτι ὡς *ἐπαρχία* ὀλίγον μνημονευομένη ἐν τῇ παρὰ τὸν Βόσπορον πρωτευούσῃ καὶ ὀλίγης ἀξιουμένη συνήθως συμπαθείας, ὡς ἐπαρχία μὴ ἔχουσα ἀξίαν ὕλικήν, ἐπαρχία σχεδὸν *ἀποζήσασα*. Ὡς σημειωθῇ ὅμως ἐνταῦθα ὅτι ὁ Ἕλληνας ἱστορικὸς Κων. Παπαροηγόπουλος, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐκδ. Δ' τόμ. Γ', σ. 6, δέχεται ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Εὐρώπῃ διέσωζεν ἠθικὴν τινα καὶ ὕλικήν ῥώμην.

Ἀλλὰ διατί ἡ *Κυρίως Ἑλλάς* κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς αἰῶνας, ἦτοι ἀπὸ τοῦ τετάρτου καὶ ἑξῆς, περιέρεται εἰς ἀφάνειαν καὶ παραγκωνίζεται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βυζαντίου; Ἰδοὺ τὸ αἷτιον.

Ἀφ' οὗτου τὸ ἀνατολικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος μετεμορφώθη εἰς βυζαντινὸν ἑλληνικὸν κράτος, ἀπὸ τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος καὶ ἑξῆς, ἡ *Κυρίως Ἑλλάς* μεθίσταται διὰ πρώτην φορὰν εἰς ἐσωτερικὴν περιοχὴν τοῦ νέου βυζαντινοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον στρέφει τὴν μέριμνά του καὶ περιβάλλει μὲ τὰς φροντίδας του ἰδίᾳ τὰς περιφερειακὰς αὐτοῦ περιοχάς, ὅ ἐστι τὰς συνοριακάς. Διότι αἱ συνοριακαὶ περιοχαὶ τοῦ κρατικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἐδάφους εἶναι ἐκείναι διὰ τῶν ὁποίων τὸ κράτος λαμβάνει καὶ ἐξ ἄλλου προσφέρει τὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν ἡ ζωὴ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κράτους χρειάζεται. Ἐνα διαρκὲς δοῦναι καὶ λαβεῖν τοῦ κράτους διὰ τῶν συνόρων του εὐρίσκει ἀμετρήτους ὁδοὺς διεξαγωγῆς. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς συνοριακάς περιοχάς συναντῶνται ἀφ' ἑνὸς πᾶσαι αἱ παρασκευαὶ πρὸς προστασίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς προαγωγὴν τῶν ἀνταλλαγῶν τοῦ κράτους· ἀμφότεραι δὲ ἐκεῖ συνδυάζονται, ὅπως εἰς τὴν ἐπιδερμίδα ζῶων καὶ φυτῶν, εἰς ἀξιοθαύμαστα περιφερειακὰ τοῦ κράτους ὄργανα. Συνδυασμοὶ ἐκεῖ γίνονται ἐμπορικῶν καὶ ὁχυρῶν πόλεων, γεφυρῶν καὶ φρουρίων. Τῶν ιδιοτήτων ὅμως τούτων ἐστερεῖτο ἡ *Κυρίως Ἑλλάς*, ἐντὸς τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ κράτους, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν κατεῖχε. Ἰσα-ἴσα μάλιστα ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς *Κυρίως Ἑλλάδος*, ἐντὸς τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ κράτους, καὶ ἐδικαιολόγει κάπως τὴν παραγκώνισιν τῆς χώρας ταύτης ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου. Διότι ὁ Ὀλύμπος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ὀρεινὴ ἄλυσις ἡ πρὸς δυσμὰς τοῦ Ὀλύμπου, τὰ Καμβοῦνια ὄρη, ἐκτεινόμενα πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς Πίνδου, ἀποτελοῦν γεωγραφικὸν φράγμα καὶ χωρίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν *Κυρίως Ἑλλάδα*, ἀπομονώνουν τὴν *Κυρίως Ἑλλάδα*. Ἡ *Κυρίως Ἑλλάς* εἶναι ἀπομονωμένη μεταξὺ τῶν ὁρέων τούτων καὶ τῆς περιβαλλούσης αὐτὴν θαλάσσης, ὅπως ἀπομονωμένη ἦτο ἐντὸς τῆς κοιλάδος τοῦ Πάδου ἢ Βενετίας καὶ ἡ Ἑλβετία ἐξ ἄλλου. Διὰ τοῦτο καὶ διαφοροποιήθη ὁ λαὸς τῆς *Κυρίως Ἑλλάδος* ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, οὕτως ὥστε ἡ μακεδονικὴ διάλεκτος κατὰ τὸν Ε' καὶ Δ' αἰῶνα π.Χ. δὲν κατενοεῖτο εὐκόλως ὑπὸ τῶν νοτιωτέρων Ἑλλήνων. Ἡ τοιαύτη γεωγραφικὴ ἀπομόνωσις τῆς *Κυρίως Ἑλλάδος*

ἡδύνατο νὰ διευκολύνῃ ἀφ' ἐνὸς ἐπιδρομὰς καὶ ἐποικίσεις ἀπὸ βορρᾶ, ὡς ἦσαν αἱ σλαβικαί, ἐξ ἄλλου δὲ καταφυγὴν διωκομένων πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἣ διαδόσιν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ιδεῶν, αἵτινες εὗρισκον εἰς τὴν Κυρίως Ἑλλάδα χῶρον κατάλληλον πρὸς ἀνασύνταξιν καὶ καλλιέργειαν, μακρὰν τοῦ ἐπιτηροῦντος ὀφθαλμοῦ τῆς βυζαντινῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἐν προκειμένῳ ἡ θρησκευτικὴ ιδέα τῆς εἰκονολατρείας. Ἡ ἐρμηνεία μου αὕτη ἐξηγεῖ καὶ τὴν εὐδοκίμησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 εἰς τὴν Κυρίως Ἑλλάδα, ἔναντι τοῦ διαδεχθέντος τὸ βυζαντινὸν ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ἄλλ' ὅς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ θέμα τῆς μερίμνης περὶ τῶν περιφερειακῶν ἐπαρχιῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους¹.

Ἡ μέριμνα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους περὶ τῶν περιφερειακῶν περιοχῶν, τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Δύσεως (Ἰταλία), ἐκορυφώθη ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἕξῃς, λόγῳ τῶν ἀπειλῶν εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο ἐκτεθειμένον εἰσβολῆς εἰς αὐτάς, αἵτινες ἐπετάθησαν ἀπὸ τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Καὶ ὅπως ἡ περιφέρεια ἐνὸς γεωμετρικοῦ κύκλου εὐρίσκεται εἰς στενὴν γενετικὴν καὶ μηχανικὴν σχέσιν πρὸς τὸ κέντρον του, τὸ ἕξ ἴσου ἀπέχον ἀπὸ κάθε σημείου τῆς περιφέρειας, οὕτω συγκεντρώνεται καὶ εἰς τὸ πολιτικὸν κέντρον τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἥτοι εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, μεγαλύτερον ποσὸν περιφερειακῶν συμφερόντων ἀπὸ κάθε ἄλλο σημεῖον τοῦ κράτους, μὴ ἀμέσως κείμενον ἐπὶ τῶν συνόρων, ὅπως εἶναι ἡ Κυρίως Ἑλλάς. Καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας διδασκόμεθα ὅτι τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος μᾶς παρέχει διδακτικώτατα παραδείγματα τῷ ὄντι ἐνισχύσεως τῶν σχέσεων τῆς περιφέρειας μὲ τὸ κράτος.

Διὰ τοῦτο εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ, ἣ ὁποία, λόγῳ τῆς στρατιωτικῆς μεγάλης σημασίας της, ὡς συνόρου, κατεῖχετο ἰσχυρῶς ἀπὸ ῥωμαίους στρατιώτας καὶ ὑπαλλήλους, ἐπροχώρησεν ὁ ἐκρωμανισμὸς ταχύτερα παρὰ εἰς τὴν Γαλατίαν. Ὅταν δὲ πρὸς ἀντιμετώπισιν εἰσβολῆς τῶν βαρβάρων τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος τὰς μεγαλυτέρας του στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀπέστειλεν εἰς τὰ σύνορα τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ καὶ τὴν ἐπικινδυνωτάτην ταύτην περιοχὴν ἐστήριξε διὰ μεγίστης δαπάνης, οἱ ῥωμαῖκοι λεγεῶνες ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐκεῖ ἐξιλλυρίζοντο. Αὐτοκράτορες ἐκεῖ ἐνεδύνοντο ἰλλυρικά ἐνδύματα, ἕξ Ἰλλυρίας δὲ καὶ Παννονίας ἄνδρες ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. Ταῦτα ἀποδεικνύουν ἔμφανως τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ῥώμης περὶ τῶν περιφερειακῶν ἐκείνων τοῦ Κράτους περιοχῶν.

Περὶ τῆς Βρεταννίας ὁ Θεόδ. Mommsen, ἐν *Römische Geschichte*, τόμ. Ε', σ. 117 λέγει. «Ἄν ἐν τῇ σημερινῇ Ἀγγλίᾳ, πλὴν τῆς Ουαλίας καὶ μέχρι πρό τιнос τῆς Κορνουαλίας, ἡ ἀρχαία τῆς χώρας γλῶσσα ἐξηφανίσθη, τοῦτο ἐπῆλθεν ὅχι διότι αὕτη ὑπεχώρησεν εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς ἢ εἰς τοὺς Σάξων-

¹ Ἰδὲ Frid. Ratzel, *Politische Geographie*, ἐκδ. Γ', 1923, σ. 184.

νας, ἀλλ' εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν ἰδίωμα. Καὶ ὥς ἐν ταῖς παραμεθορίοις χώραις συνήθως γίνεται, κατὰ τοὺς ὑστέρους αὐτοκρατορικοὺς χρόνους οὐδεὶς πιστότερος εἰς τὴν Ῥώμην ἀνεδείχθη ἀπὸ τὸν Βρεταννόν. Δὲν ἐγκατέλειπεν ἡ Βρεταννία τὴν Ῥώμην, ἀλλ' ἡ Ῥώμη τὴν Βρεταννίαν». Ταῦτα σημαίνουν ὅτι ἡ δύναμις τοῦ κράτους ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προεκτείνεται πρὸς τὰς περιφερειακὰς περιοχὰς περὶ τῶν ὁποίων τὸ κράτος εἶχε μέγα ἐνδιαφέρον.

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἡ εἰσβολὴ τῶν Λομβαρδῶν εἰς τὴν Ἱταλίαν καὶ αἱ ἐπαναστάσεις τῶν ἰθαγενῶν Μαυριτανῶν τῆς Βορείου Ἀφρικῆς ἐπέβαλον εἰς τὴν Βυζαντινὴν κυβέρνησιν νὰ δημιουργήσῃ τὸ ἑξαρχάτον τῆς Ῥαβέννης ὑπὸ τὴν διοίκησιν στρατιωτικοῦ βυζαντινοῦ ἑξάρχου, εἰς χεῖρας τοῦ ὁποίου συνεκεντροῦτο ἡ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ διοίκησις, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἑξαρχάτον τῆς Ἀφρικῆς, τοῦ ὁποίου ὁ ἑξάρχος εἶχεν ἀνάλογον δικαιοδοσίαν πρὸς τὴν τοῦ ἑξάρχου τῆς Ῥαβέννης. Εἶναι δὲ ἡ ἴδρυσις τῶν ἑξαρχάτων τούτων πρόδρομος θεσμὸς τῆς διοικητικῆς μεταρρυθμίσεως τῶν θεμάτων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἀμφότεροι οἱ θεσμοὶ οὗτοι προεκλήθησαν κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὴν μέριμναν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους περὶ τῆς σωτηρίας τῶν περιφερειακῶν ἐπαρχιῶν του, αἵτινες ἐκινδύνευαν ἀπὸ εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων. Πράγματι ἡ βυζαντικὴ κυβέρνησις διὰ τὴν προάσπισιν τῶν ἀνατολικῶν συνόρων τοῦ κράτους τὰ ὁποῖα ἐκινδύνευον ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀπὸ δὲ τοῦ Ζ' αἰῶνος καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀραβας, ὥς καὶ τῶν ἀπὸ βορρᾶ συνόρων, ἀπειλουμένων ἀπὸ τοὺς Σλάβους καὶ τοὺς Βουλγάρους, προβαίνει εἰς τὴν ἴδρυσιν τῶν θεμάτων, διδαχθὲν ἀπὸ τὸ προγενέστερον ῥωμαϊκὸν κράτος νὰποδίδῃ τὴν πρέπουσαν σημασίαν εἰς τὰς συνοριακὰς του περιοχὰς.

Συμφώνως μὲ τὴν ὡς ἄνω γεωγραφικὴν ἐρμηνείαν μου, ἡ ἐπανάστασις τῆς *Κυρίως Ἑλλάδος* (μετὰ τῶν Κυκλάδων), τὸ 726, κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Λέοντος τοῦ Γ' τοῦ Ἰσαύρου, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἶχε καὶ ἄλλα βαθύτερα ἐλατήρια καὶ ὅχι ἀπλῶς ὅτι ἦτο μόνον διαμαρτυρία κατὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς εἰκονομαχίας. Ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔκδ. Δ', τόμ. Γ', σ. 422, δέχεται ὅτι τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κυρίως Ἑλλάδος ὑπεκίνησεν ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Β', πολέμιος τῆς εἰκονομαχίας. Ἐκ τῶν πενιχρῶν πηγῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὁ μὲν Θεοφάνης ὁ ὁμολογητής, Τόμ. Α', ἔκδ. Βονν, σ. 623 λέγει: «*Θεῖω κινούμενοι ζήλω στασιάζουσι κατ' αὐτοῦ* (τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Γ') *μεγάλῃ ναυμαχίᾳ συμφωνήσαντες Ἑλλαδικοὶ τε καὶ οἱ τῶν Κυκλάδων νήσων, Κοσμάν τινα συνεπόμενον ἔχοντες εἰς τὸ στεφθῆναι, Ἀγαλλιανὸς δὲ τουρμαρχῆς τῶν Ἑλλαδικῶν ἡγεῖτο τῆς στρατιᾶς καὶ Στέφανος*». Ὁ δὲ Νικηφόρος ὁ πατριάρχης, ἔκδ. De Boor, σ. 57 ἐ. γράφει: «*Οἱ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους οἰκοῦντες οὐ προσείμενοι τὸ δυσσέβημα, πρὸς τὸν βασιλέα (Λέοντα τὸν Γ') διαστασιάζουσι, καὶ πλεῖστον στόλον ἀθροίσαντες Κοσμάν τοῦνομα*

ἐφ' ἑαυτοῖς βασιλεύουσι. Καὶ πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἦκον». Ὁ δὲ Κεδρηνός, τόμ. Α', ἐκδ. Bonn, σ. 796 ἀντιγράφει τὰ τοῦ Θεοφάνους. Ἐκ τούτων γίνεται φανερὸν ὅτι ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ πατριάρχης Νικηφόρος δητῶς ἀποδίδουν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κυρίας Ἑλλάδος εἰς ἐξέγερσιν λόγῳ τῆς εἰκονομαχίας, τὴν ὁποίαν Λέων ὁ Γ' ἀπὸ τοῦ ἔτους 726 ζητεῖ νὰ ἐπιβάλη. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Hertzberg, αὐτόθ. τόμ. Α', σ. 259 τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλαδικῶν ἀποδίδει μὲν εἰς τὴν ἀντιπάθειαν τῶν ἐλλήνων κατὰ τοῦ εἰκονομάχου αὐτοκράτορος, ἀλλὰ δέχεται ὅτι «ἀνεμίχθησαν ποικίλα ἐλατήρια ἔχθρας» εἰς τὴν ἀντιπάθειαν ταύτην. Μεταξὺ τούτων ὅμως δὲν ἀναγράφει τὴν πικρίαν καὶ ἀγανάκτησιν τῶν Ἑλλαδικῶν, διότι οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου προσεφέροντο πρὸς τὴν Κυρίως Ἑλλάδα ὡς ἐπαρχίαν, μὴ ἔχουσαν ὕλικὴν ἀξίαν καὶ διὰ τοῦτο παρακμάσασαν. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ ἐπανάστασις τῶν ἐλλαδικῶν ἐκνοφορεῖτο ἀπὸ μακροῦ χρόνου κατὰ πρῶτον λόγον διὰ τὴν παραγκώνισιν τῆς Κυρίως Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου, ἥτις ἐπλήρου πικρίας τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλαδικῶν.

Τὴν τοιαύτην ἐγκατάλειψιν τῆς Κυρίως Ἑλλάδος πιστοποιεῖ καὶ ἡ εὐκολία μεθ' ἧς διεισέδυσαν εἰς τὴν Κυρίως Ἑλλάδα οἱ Σλάβοι καὶ ἡδραιώθησαν εἰς τὰ ἐνδότερα αὐτῆς, κυρίως δὲ αἱ εἰς τὴν Πελοπόννησον σλαβικαὶ ἐποικήσεις ἀπὸ τοῦ ὀγδόου μέχρι τοῦ ἐνάτου αἰῶνος. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Βυζαντίου ἀφῆκε τότε τὴν Κυρίως Ἑλλάδα ἄνευ στρατιωτικῆς βοηθείας, εἰς τὰς ἰδίας τῆς δυνάμεις. Ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἐγκαταλείψεως ἀνέκυψεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Γ'. Τὸ ἔτος 732 μ.Χ. Λέων ὁ Γ' ὀριστικῶς ὑπῆγαγε ὑπὸ τὸ πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰς ἕως τότε αὐτοκεφάλους ἐκκλησίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἥτοι πάσας τὰς πρὸς ἀνατολὰς τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης ἐκτεινομένας ἐπαρχίας Μακεδονίας, Ἡπείρου, Θεσσαλίας καὶ Ἀχαΐας. Αἱ ἐκκλησίαι τούτων τῶν ἐπαρχιῶν ἐκυμαίνοντο ἀπὸ τοῦ Γ' μέχρι τοῦ Η' αἰῶνος μεταξὺ Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἂν καὶ ἦσαν αὐτοκέφαλοι, στενότερον συνδεόμεναι μετὰ τὴν Ῥώμην, ἄλλοτε πρωτεύουσαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, παρὰ μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν νέαν ἀντίζηλον πρωτεύουσαν τοῦ ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ἡ Κυρίως Ἑλλὰς ἔκτοτε ὑπάγεται ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ μέριμνα τοῦ Βυζαντίου περὶ αὐτῆς ἤρχισεν ἔκτοτε νὰ ζωντανεύῃ. Δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος ἀπὸ τοῦ θανάτου Λέοντος Δ' (775 - 780 μ.Χ.) τοῦ ἐγγόνου Λέοντος τοῦ Γ' καὶ ἡ διάδοχος ἐκείνου Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία πρώτη ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ τοὺς ἐν τῇ Κυρίως Ἑλλάδι Σλάβους καὶ νὰ ἐξελληνίσῃ, ὡς συνήθως λέγεται, αὐτούς. Ἐπομένως ἐπέδειξεν ἰδιαίτεράν μερίμναν περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Κυρίως Ἑλλάδος. Μόλις ἡ Εἰρήνη τὸ 783 συνωμολόγησε πρὸς τοὺς Ἀραβας εἰρήνην, ἀπέστειλε τὸν εὐνοούμενον αὐτῆς πατρίκιον Σταυράκιον, πρὸς ὑποταγὴν τῶν ἐν Ἑλλάδι Σλάβων. Οἱ Σλάβοι δὲν ἀντέταξαν σημαντικὴν τότε ἀντίστασιν

οὕτω δὲ ὁ Σταυράκιος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 784 ἐτέλεσε θριαμβευτικὴν εἴσοδον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνεπάγων ἐκ τῆς στρατείας του πλουσίαν λαίαν καὶ πλῆθος Σλάβων αἰχμαλώτων¹.

Ἡ τοιαύτη γεωγραφικὴ θέσις τῆς *Κυρίως Ἑλλάδος* ἐξηγεῖ διατί ἡ βυζαντινὴ κυβέρνησις ἐχρησιμοποιοῖ τὴν Κυρίως Ἑλλάδα ὡς τόπον πρὸς περιορισμὸν καὶ ἐξορίαν ὑπόπτων, ἢ ἐπικινδύνων ἐπισήμων ἀνδρῶν. Ἀνάγκαι δὲ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους πρὸς ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῶν ὑπόπτων δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐμφανίζωνται, λόγῳ βιαιῶν τοῦ θρόνου ἀνατροπῶν, ἀτελευτήτων συνωμοσιῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐρίδων. Οὕτως ἐχρησιμοποιήθη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β' καὶ Τιβερίου τοῦ Ι' ἡ νῆσος Κεφαλληνία, βραδύτερον δὲ ἡ νῆσος Λέσβος καὶ ἡ Σκῦρος. Εἶναι δὲ αἱ νῆσοι γεωγραφικῶς τὰ μάλιστα ἀνθυπόστατα καὶ ἀπομονωμένα μέρη τῆς ὕδρογειοῦ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας δὲ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας αὐταὶ αἱ Ἀθῆναι ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν ἐξορίαν τῶν ἀνδραδέλφων αὐτῆς τὸ 797, τοῦ Νικηφόρου, ἥδη τυφλωθέντος διαταγῇ Κωνσταντίνου τοῦ Γ', τοῦ Χριστοφόρου, Νικήτα, Ἀνθίμου καὶ Εὐδοκίμου ἥδη γλωσσοκοπημένων. Ὡς ἐπίστευεν ἡ Εἰρήνη ἦτο δυνατόν νὰ φρουροῦνται ἀσφαλῶς ἐν Ἀθήναις οἱ ἀνδραδέλφοι αὐτῆς, υἱοὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Ε', διότι ἐν Ἀθήναις εἶχε δημοτικότητα, ὡς καταγομένη ἐξ ἐπιφανοῦς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας, ἀφοῦ ἡ παράδοσις εἰς αὐτὴν ἀνάγει ἀκόμη καὶ τὴν ἰδρυσιν πολλῶν ναῶν ἐν Ἀθήναις². Ἐξ ἄλλου ἡ Εἰρήνη εἶχε προαγάγει εἰς ἀνώτατα ἀξιώματα τοὺς ἐν Ἀθήναις συγγενεῖς της, ὡς τὸν σπαθάριον Θεοφύλακτον καὶ τὸν πατέρα τούτου τὸν πατρίκιον Σαραντάπηχον, ὃν ἀπέστειλεν ὡς στρατηγὸν εἰς Ἀθήνας.

Ἐν τούτοις ἐπανάστασις τις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκραγῇ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις κατὰ τῆς Εἰρήνης, ἣτις καὶ ἐματαιώθη ὀλοσχερῶς κατὰ σκληρότατον τρόπον. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ ἀπὸ δῆθεν συμπάθειαν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς εἰκονομάχους, ὡς εἶκασεν ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος, ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐκδ. Α', τόμ. Ι', σ. 567, διότι ὁ λαὸς τῆς Κυρίως Ἑλλάδος ἐκ παραδόσεως ἦτο εἰκονόφιλος· οὔτε ἀπὸ δυσἀρέσκειαν τυχόν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τοῦ Βυζαντίου, δι' ἐγκατάλειψιν τῶν συμφερόντων τῆς Κυρίως Ἑλλάδος ὑπ' αὐτοῦ, ὡς αὕτη πρὸ τῆς Εἰρήνης πράγματι ὑφίστατο. Ἡ διευκόλυνσις συνωμοτικῶν σχεδίων ἐν Ἀθήναις πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀνθυπόστατον καὶ ἀπομονωτικὴν γεωγραφικὴν ἰδιότητα τῆς *Κυρίως Ἑλλάδος*, ἐντὸς τοῦ ὅλου βυζαν-

¹ Ἰδὲ Θεοφάνη, ἐκδ. Bonn, τόμ. Α', σ. 707, Κεδρηνόν, τόμ. Β', σ. 21.

² Ἰδὲ Finlay, History of the Byzantine and Greek Empires, from 716 to 1453, τόμ. Α', σ. 90, 102.

τινοῦ κράτους, μακρὰν τῆς ἐπιτηρήσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς κεντρικῆς τοῦ κράτους κυβερνήσεως. Ἡ τοιαύτη ιδιότης τῆς Κυρίως Ἑλλάδος ἐξηγεῖ πρῶτον μὲν διατὶ τὸ βυζαντινὸν κράτος ἐχρησιμοποίησε τὴν Κυρίως Ἑλλάδα ὡς τόπον ἐξορίας ἐπικινδύνων εἰς τὸ κράτος ἀνδρῶν, ἔπειτα δὲ τὴν εὐκολίαν μεθ' ἧς ἐν Ἀθήναις ἐξυφάνθη συνωμοσία καὶ κατ' αὐτῆς τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας.

Ι. Κ. ΒΟΓΙΑΤΖΙΑΝΣ